

Επίκαιρα

Θέματα Συνταγματικού Δικαίου

Υπεύθυνος ύλης: Ξενοφών Κοντιάδης

Οκτώβριος 2011, Τεύχος 7

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Το Κράτος σε κρίση: Διακινδυνεύσεις και απειλές», Δευτέρα 21 Νοεμβρίου 2011, ώρα 13:00, Στοά του Βιβλίου.

Προγράμματα

- Εθνικό σημείο επαφής του Δικτύου για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRANET) το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου
- Δικαιώματα των ατόμων με ψυχική αναπηρία

Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα

Jack Balkin, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Πανεπιστήμιο του Yale

Ο Reva Siegel, ένας από τους διαπρεπέστερους νομικούς της χώρας, ειδικευμένος στη μελέτη των κοινωνικών κινήματων, πρόσφατα επεσήμανε μια ενδιαφέρουσα διαφορά ανάμεσα στο κίνημα Occupy Wall Street (Καταλάβετε τη Wall Street) και στο Tea Party. Από το ξεκίνημα ήδη του κινήματος οι υποστηρικτές του Tea Party επικαλούνταν το Σύνταγμα για να υποστηρίξουν τα αιτήματά τους για λιγότερο κράτος και μείωση των φόρων, παρά το γεγονός ότι τα συνταγματικά τους επιχειρήματα είναι παράδοξα αν αξιολογηθούν με γνώμονα τη σύγχρονη συνταγματική θεωρία. Αυτό που στην ουσία επιχειρήσαν να κάνουν είναι να αναβιώσουν μέσω των διαμαρτυριών τους ορισμένα περιθωριακά συνταγματικά επιχειρήματα. Επεδίωξαν να φέρουν το Σύνταγμα στα μέτρα τους, ισχυριζόμενοι ότι αν αυτό ερμηνευθεί σωστά υποστηρίζει τους στόχους τους. Μέχρι σήμερα οι καταληψίες της Wall Street δεν έχουν επικεντρώσει τις κινητοποιήσεις τους στην επίκληση συνταγματικών επιχειρημάτων. Στην πραγματικότητα το κίνημα «Καταλάβετε τη Wall Street» μπορεί να χαρακτηριστεί με αρκετή ευκολία ως ένα συνταγματικό κίνημα το οποίο επιδιώκει να πάρει πίσω το Σύνταγμα από τους «κακούργους του μείζονος πλούτου», για να δανειστώ μια φράση ειπωμένη τον προηγούμενο αιώνα. Πρώτα από όλα, πολλοί υποστηρικτές του κινήματος «Καταλάβετε τη Wall Street» θεωρούν ότι το Ανώτατο Δικαστήριο δεν αντιλαμβάνεται με ορθό τρόπο τη δημοκρατική λειτουργία των συνταγματικών εγγυήσεων με τις οποίες περιβάλλει η Πρώτη Τροποποίηση την ελευθερία του λόγου και του τύπου. Πιστεύουν, αντίθετα, ότι το Ανώτατο Δικαστήριο έχει διαστρεβλώσει το πραγματικό μήνυμα της Πρώτης Τροποποίησης και ασκούν τα προστατευόμενα από την Πρώτη Τροποποίηση δικαιώματά τους να διαμαρτύρονται και να συνέρχονται στους δρόμους και τα πάρκα των Ηνωμένων Πολιτειών.

Μια πιο «γενναιόδωρη» ματιά στο κίνημα των καταληψιών της Wall Street μπορεί να εντοπίσει στις θέσεις αυτές μια βαθύτερη

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

ανάγνωση του Συντάγματος από την απόρριψη της νομολογίας του Ανωτάτου Δικαστηρίου για την ελευθερία του λόγου. Οι υποστηρικτές του κινήματος «Καταλάβετε τη Wall Street» υποστηρίζουν ότι το σύστημα διακυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών έχει ξεχαρβαλωθεί. Οι πλούσιοι και ισχυροί χρησιμοποιούν τον πλούτο και την ισχύ τους για να αποκτήσουν πρόσβαση στη διακυβέρνηση και για να χρησιμοποιούν την πρόσβαση αυτή ώστε να διαμορφώνουν τη νομοθεσία και τις δημόσιες πολιτικές κατά τρόπο ώστε να καθίστανται ακόμα πιο πλούσιοι και ισχυροί, μετατρέποντας έτσι την αμερικανική δημοκρατία σε μια αυτοτροφοδοτούμενη μηχανή που παίρνει από τους μη έχοντες για να δίνει στους έχοντες. Αυτή η μηχανή αφαίρεσης πλούτου και ευκαιριών από το 99% και μεταφοράς τους στο 1% αποτελεί μια διαστροφή του Αμερικανικού Ονείρου. Κάτι συνέβη στο Αμερικανικό Όνειρο στα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Το αμερικανικό σύστημα διακυβέρνησης που από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 υπήρξε αρκετά αποτελεσματικό ως προς την αύξηση της ευμάρειας, της ισότητας ευκαιριών και μιας ισότητας εισοδημάτων με εύλογες διακυμάνσεις μετατράπηκε σε μηχανισμό επίτασης των ανισοτήτων και υπονόμευσης της ισότητας ευκαιριών. Και το μείζον είναι ότι όταν αυτός ο κύκλος της ανισότητας επέφερε το 2008 καταστροφικές συνέπειες για ολόκληρο το οικονομικό σύστημα, δεν αποδόθηκαν ευθύνες σε κανέναν και λιγότερο από όλους σε εκείνους που οδήγησαν ολόκληρο το σύστημα στο γκρεμό. Οι πολιτικοί της Ουάσινγκτον, υπό την επήρεια του συσσωρευμένου πλούτου και ισχύος, αρνήθηκαν να παρέμβουν ουσιαστικά για να ξαναστήσουν την οικονομία στα πόδια της και να αντιμετωπίσουν τη μεγαλύτερη κρίση ανεργίας μετά από την Μεγάλη Ύφεση. Το κίνημα «Καταλάβετε τη Wall Street» αποτελεί μια κριτική του συστήματος της αμερικανικής δημοκρατίας και του τρόπου με τον οποίο οι μηχανισμοί της έχουν διαστραφεί ώστε να λειτουργούν προς όφελος του 1% και ενάντια στο συμφέρον του 99%.

Η κριτική αυτή έχει σαφή ερείσματα στο Σύνταγμα. Αν διαβάσουμε το κείμενο του Συντάγματος θα καταλάβουμε γιατί συμβαίνει αυτό. Το Αμερικανικό Σύνταγμα αποτελεί το πλαίσιο μιας δημοκρατικής πολιτείας, δηλαδή ενός συστήματος διακυβέρνησης που έχει σχεδιαστεί να ανταποκρίνεται στο λαό των Ηνωμένων Πολιτειών ως σύνολο και όχι στο πιο εύπορο 1%. Το Σύνταγμα προβλέπει ότι «οι Ηνωμένες Πολιτείες εγγυώνται σε κάθε πολιτεία αυτής της ένωσης το δημοκρατικό πολίτευμα», ένα αντιπροσωπευτικό σύστημα διακυβέρνησης που ανταποκρίνεται στο λαό. Είναι ένα σύστημα διακυβέρνησης, σύμφωνα με την περίφημη ρήση του Αβραάμ Λίνκολν, «του λαού, από τον λαό, για τον λαό». Το δημοκρατικό

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

πολίτευμα είναι ένα σύστημα διακυβέρνησης που εστιάζει στην ευημερία της μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτών του ή, με τα λόγια του κινήματος «Καταλάβετε τη Wall Street», ένα σύστημα διακυβέρνησης που νοιάζεται και ανταποκρίνεται στο 99% και όχι ένα σύστημα διακυβέρνησης αιχμάλωτο στο 1% και αναγκασμένο να κάνει ό,τι του υπαγορεύει το 1%. Η εγγύηση ενός δημοκρατικού πολιτεύματος την οποία παρέθεσα ονομάζεται Εγγυητική Ρήτρα του άρθρου IV του Συντάγματος. Η Εγγυητική Ρήτρα, όπως έχει επισημάνει ο συνάδελφος Akhil Amar, θεσπίστηκε με σκοπό να εμποδίζει τις εκάστοτε πλειοψηφίες ή και μειοψηφίες από το να χρησιμοποιούν την άσκηση διακυβέρνησης για να διαεινώνουν την εξουσία τους. Θεσπίστηκε για να διασφαλίσει ότι μια μικρή ομάδα ισχυρών και πλουσίων ατόμων δεν θα μπορούν να εκβιάζουν την εξουσία ώστε να κάνει αυτό που της επιβάλουν, αφήνοντας αποκλεισμένη τη μεγάλη πλειοψηφία του κόσμου – του κόσμου εκείνου στην υπηρεσία του οποίου αποσκοπεί η ίδια η συγκρότηση της δημοκρατικής διακυβέρνησης. Η Εγγυητική Ρήτρα θεσπίστηκε για να εμποδίσει να αναλάβει τα ηνία της διακυβέρνησης μια μικρή ομάδα, μετατρεπόμενη σε κούκλα εγγαστρίμυθου, σε μια απλή μαριονέτα της εξουσίας.

(επιλογή-μετάφραση: Αλκμήνη Φωτιάδου)

πηγή: <http://balkin.blogspot.com>

Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία

Νίκος Αλιβιζάτος, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου Πανεπιστημίου Αθηνών

Είναι γνωστή από παλιά η αδυναμία του Γιώργου Παπανδρέου για την άμεση δημοκρατία και τους θεσμούς της. Υπό την ηγεσία του, το 2006, στο πλαίσιο της επιχειρούμενης τότε συνταγματικής αναθεώρησης, το ΠΑΣΟΚ είχε προτείνει να διεξάγεται δημοψήφισμα αν το ζητήσει το 5% των πολιτών και να συζητείται υποχρεωτικά στη Βουλή πρόταση νόμου που υποστηρίζει το 3% τουλάχιστον των εκλογέων. Είναι αλήθεια, εξ άλλου, ότι στο τελευταίο προεκλογικό πρόγραμμά του, το ΠΑΣΟΚ δεσμευόταν για τη διεξαγωγή δημοψηφισμάτων. Ο ψόγος, επομένως, περί κυβερνητικού αιφνιδιασμού δεν ευσταθεί. Πολύ περισσότερο που το σχετικό άρθρο του Συντάγματος (άρθρο 44 παρ. 2), αν και είχε αναθεωρηθεί το 1986, δεν είχε τον εκτελεστικό του νόμο. Παρ' όλ' αυτά, λόγω συγκυρίας, η πρωτοβουλία της κυβέρνησης να φέρει στη Βουλή νομοσχέδιο για τη διεξαγωγή δημοψηφισμάτων, την περασμένη εβδομάδα, χαρακτηρίστηκε προσημαστική.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

«Απέλπιδα προσπάθεια να κρατηθείτε, την χαρακτήρισε βουλευτής της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ενώ ακόμη κι ένα ιστορικό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ όπως ο κ. Απ. Κακλαμάνης επέσεισε τον κίνδυνο το νομοσχέδιο να αποτελέσει «αρχή δεινών».

Οι επιφυλάξεις αυτές ήταν, κατά τη γνώμη μου, δικαιολογημένες. Διότι, σε συνθήκες πρωτοφανούς οικονομικής και κοινωνικής έντασης σαν κι αυτές που ζούμε, είναι τουλάχιστον αφελές να πιστεύει κανείς ότι ο λαός μπορεί να αποφασίσει για το μέλλον του με την απαιτούμενη νηφαλιότητα. Μοιραία, η λογική του μαύρου και του άσπρου θα επικρατήσει, εκεί όπου η λύση –όπως, άλλωστε, διδάσκει και η Ιστορία– περνάει πάντοτε μέσα από τις αποχρώσεις. Όταν τα πνεύματα είναι τόσο οξυμένα, τέτοιες αντιπαραθέσεις δεν συντελούν στο «βάθεμα» της δημοκρατίας, αλλά στη διεύρυνση των χασμάτων και των διαιρέσεων. Πολύ περισσότερο όταν το πότε θα διεξαχθεί το δημοψήφισμα και σε ποιο ακριβώς ερώτημα θα κληθούν να απαντήσουν οι εκλογείς τα αποφασίζει κατά το Σύνταγμα η κυβερνώσα πλειοψηφία. Διότι, ακόμη κι αν έχουν τις καλύτερες προθέσεις, είναι πέρα από βέβαιο ότι οι κυβερνώντες, σε στιγμές μεγάλης δοκιμασίας, θα κατηγορηθούν αν όχι για υφαρπαγή, τουλάχιστον για απόπειρα παγίδευσης της λαϊκής ετυμηγορίας.

Η συγκυρία, επομένως, δεν ήταν η καταλληλότερη για την ανάληψη της σχετικής πρωτοβουλίας.

Από εκεί και πέρα, ούτε το συγκεκριμένο νομοσχέδιο βοήθησε στο να ξεπεραστούν οι δισταγμοί. Γιατί οι επί μέρους ρυθμίσεις του είναι κάτω των περιστάσεων. Καθώς κόμματα και πολιτικοί βάλονται πανταχόθεν ως υπεύθυνοι για την κρίση, θα περίμενε κανείς από ένα νομοσχέδιο για το δημοψήφισμα να ευνοεί νέες μορφές συμμετοχής των πολιτών στη λήψη των αποφάσεων. Παρ' όλ' αυτά, το προβάδισμα δίνεται και πάλι στα κόμματα, αφού η θέση τους

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

στις προβλεπόμενες «Επιτροπές Υποστήριξης» υπέρ του «ναι» ή υπέρ του «όχι» αντιστοίχως παραμένει κυρίαρχη.

Αν και δεν προβλέπεται ειδική επιδότηση των κομμάτων από το κράτος για την προ-δημοψηφισματική εκστρατεία τους (αυτό θα έλειπε!), αυτά, όπως ορίζεται, μπορούν να ξοδέψουν από την τακτική κρατική ενίσχυση σημαντικά ποσά (ώς το 30% της τελευταίας εκλογικής χρηματοδότησής τους). Αντίθετα, το ποσό που μπορούν να δαπανήσουν όλες μαζί οι άλλες ενώσεις προσώπων, οι οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών κ.λπ. που θα συμμετάσχουν στη δημοψηφισματική διαδικασία, δεν μπορεί να υπερβεί το 50% της πιο πάνω δαπάνης. Και τούτο, παρά το γεγονός ότι δεν προβλέπεται –και ορθώς– χρηματοδότηση των οργανώσεων αυτών από το κράτος. Επί πλέον, όπως παρατήρησε και η Επιστημονική Υπηρεσία της Βουλής, δεν λαμβάνεται η παραμικρή μέριμνα για τη διασφάλιση της διακριτής παρουσίας των οργανώσεων αυτών στις Επιτροπές Υποστήριξης και την τηλεοπτική εκστρατεία. Υπ' αυτές τις συνθήκες, η σύνθλιψη των «νέων υποκειμένων» από τα κόμματα, πολύ εμπειρότερα σε τέτοιου είδους εγχειρήματα, προμηνύεται βέβαιη.

Εξ άλλου, για τον έλεγχο των δαπανών και την οργάνωση της προ-δημοψηφισματικής περιόδου, ο νέος νόμος επαναλαμβάνει τις ρυθμίσεις του διάτρητου Ν. 3023/2002: παραπλανητική τήρηση βιβλίων, προσχηματικοί έλεγχοι από την επιτροπή του άρθρου 29 παρ. 2 του Συντάγματος (στην οποία μετέχουν κατά πλειοψηφία βουλευτές), παράλογοι περιορισμοί στη διάδοση μηνυμάτων κ.ά.

Αν στα ανωτέρω προσθέσει κανείς πρόχειρες διατυπώσεις, όπως αυτή του αρμόδιου υπουργού που προτάσσεται σ' αυτό το άρθρο, αν λάβει υπ' όψιν λάθη, όπως π.χ. ο χαρακτηρισμός του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος για κρίσιμο εθνικό θέμα ως (νομικά) «δεσμευτικού» (για τη Βουλή; Τη διοίκηση; Τα δικαστήρια;) ή ακόμη και προσδοκίες που είναι βέβαιον ότι θα διαψευσθούν (όπως π.χ. ότι τα κανάλια, συμπεριλαμβανομένων και των ιδιωτικών, θα μεταδίδουν τάχα τα σχετικά μηνύματα δωρεάν), θα αντιληφθεί γιατί η ψήφιση ενός νομοσχεδίου με κατ' εξοχήν διαδικαστικό περιεχόμενο προκάλεσε τόσα ερωτήματα, ακόμη και σε καλόπιστους παρατηρητές.

Ενώ λοιπόν μείζονες θεσμικές εκκρεμότητες για την εξυγίανση του πολιτικού μας συστήματος, όπως ο εκλογικός νόμος, η χρηματοδότηση των κομμάτων, η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης και η ευθύνη των υπουργών, περιμένουν να αναληφθούν με τόλμη οι ανάλογες πρωτοβουλίες, ήταν άραγε η στιγμή να τεθεί θέμα δημοψηφίσματος;

Αν κρίνει κανείς από τα λεγόμενα των αγορητών τόσο της Νέας Δημοκρατίας όσο και του ΛΑΟΣ, τα κόμματα αυτά τάσσονται

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

υπέρ της διεύρυνσης του θεσμού του δημοψηφίσματος. Ο κ. Σαμαράς συμπεριέλαβε το θέμα στα 31 σημεία του για την αναθεώρηση του Συντάγματος, ενώ ο κ. Καρατζαφέρης ζήτησε να διεξάγονται δημοψηφίσματα κάθε χρόνο, την πρώτη Κυριακή του Νοεμβρίου. Έτσι, φρονούν, θα αναγεννηθεί η δημοκρατία. Σε αυτούς, όσο και σε κάποιους από το ΠΑΣΟΚ που συμμερίζονται τέτοιες απλουστεύσεις, καλό θα ήταν κάποιος να θυμίσει ότι τα δημοψηφίσματα δεν συνδέονται μόνο με τις «δημοκρατικές επαναστάσεις περασμένων αιώνων», όπως αφελώς υποστήριξε στη Βουλή υπουργός εν ενεργεία. Συνδέονται και με τη χειραγώγηση της λαϊκής ψήφου από υπό εκκόλαψη δικτάτορες, όπως οι δύο Ναπολέοντες στη Γαλλία, και από σφετεριστές της εξουσίας, όπως ο Γ. Παπαδόπουλος σε εμάς.

Πρόχειρος, χωρίς έμπνευση και, προ πάντων, χωρίς επαφή με την πραγματικότητα, ο νέος νόμος πολύ φοβούμαι ότι αντανακλά την κόπωση μιας κυβέρνησης, που δείχνει να μην πιστεύει πια στις δυνάμεις της ούτε στα επιχειρήματά της. Μήπως έφθασε η ώρα να βγάλει ο πρωθυπουργός τα αναγκαία συμπεράσματα;

πηγή: Εφημερίδα «Καθημερινή της Κυριακής», 9/10/2011

Η διενέργεια του δημοψηφίσματος

Κώστας Χρυσόγονος, Καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Το πρόσφατα ψηφισμένο νομοσχέδιο με τίτλο "Διεύρυνση της άμεσης δημοκρατίας με τη διενέργεια δημοψηφίσματος" εξειδικεύει τον τρόπο εφαρμογής του άρθρου 44 παρ. 2 του Συντάγματος. Από τα δύο είδη δημοψηφισμάτων της παραγράφου εκείνης, το πρώτο (για κρίσιμο εθνικό θέμα) είχε προβλεφθεί στο Σύνταγμα του 1975 ως αρμοδιότητα του Προέδρου της Δημοκρατίας. Κατά τη συνταγματική αναθεώρηση του 1986, στο πλαίσιο της γενικότερης περιστολής των προεδρικών εξουσιών, η αρμοδιότητα προκήρυξης του μεταφέρθηκε στη Βουλή (με προϋπόθεση τη συναίνεση της απόλυτης πλειοψηφίας της). Παράλληλα προστέθηκε δεύτερο είδος δημοψηφίσματος (για ψηφισμένο νομοσχέδιο που ρυθμίζει σοβαρό κοινωνικό ζήτημα, εκτός από τα δημοσιονομικά) όπου η απαιτούμενη για την προκήρυξή του πλειοψηφία ανέρχεται στα 3/5 του συνόλου των βουλευτών.

Το δεύτερο είδος δημοψηφίσματος είναι ουτοπικό κάτω από τις προϋποθέσεις αυτές, αφού είναι μάλλον ανέφικτο να βρεθεί κοινοβουλευτική πλειοψηφία διατεθειμένη να

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

διακινδυνεύσει να υποστεί κόλαφο από το εκλογικό σώμα, θέτοντας υπό την κρίση του πρόσφατες πολιτικές επιλογές της, εκφρασμένες μέσω της ψήφισης νομοσχεδίου. Κάπως πιθανότερη είναι η προκήρυξη δημοψηφίσματος για κρίσιμο εθνικό θέμα, αφού σ' αυτή την περίπτωση το ερώτημα του δημοψηφίσματος μπορεί να διαμορφωθεί με τη σχετική απόφαση της Βουλής (σημειωτέον ύστερα από πρόταση της κυβέρνησης) κατά τρόπο ανώδυνο για το εκάστοτε κυβερνών κόμμα. Η δεσμευτικότητα εξάλλου της λαϊκής ετυμηγορίας, σε μια τέτοια περίπτωση, θα εξαντλούνταν εκ των πραγμάτων σε μια καταρχήν υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος, για τα αρμόδια κρατικά όργανα, τα οποία όμως θα διέθεταν διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο ενέργειάς τους.

Παρά ταύτα από τον Δεκέμβριο του 1974, οπότε το εκλογικό σώμα έθεσε τέλος στην κληρονομική βασιλεία, έως σήμερα δεν προκηρύχθηκε κανένα δημοψήφισμα, ούτε καν στην "ελαφρών βαρών" εκδοχή του "κρίσιμου εθνικού θέματος". Τούτο αποτελεί απόδειξη της δυσπιστίας ενός επιφανειακά μόνο δημοκρατικού πολιτικού συστήματος, στο οποίο κυριαρχούν τα τελευταία χρόνια οι κληρονομικοί πρωθυπουργοί, απέναντι στον "κυρίαρχο" (στην πραγματικότητα καθηλωμένο με πελατειακά και μαζικο-επικοινωνιακά δεσμά) λαό. Σε μια πολιτική συγκυρία όπου ο τελευταίος αρχίζει σταδιακά να αντιλαμβάνεται την πραγματική φύση του πολιτικού αυτού συστήματος και ίσως να προσανατολίζεται στην ανατροπή και αναδόμησή του, η προκήρυξη δημοψηφίσματος με οποιοδήποτε ερώτημα θα είχε κάποια πολιτική ουσία, θα έμοιαζε με απόπειρα αυτοκτονίας του κυβερνώντος κόμματος. Από την άλλη πλευρά η προκήρυξη δημοψηφίσματος με ερώτημα ανούσιο ή ρητορικό θα προκαλούσε γενική θυμηδία και δεν θα έδινε καμία διέξοδο στην πρωτοφανή κρίση νομιμοποίησης του συστήματος.

Για την ουσιαστική και όχι μόνο τυπική εισδοχή του δημοψηφίσματος στην πολιτική ζωή της χώρας θα χρειαζόταν αναθεώρηση του άρθρου 44 παρ. 2 Συντ., ώστε το δημοψήφισμα για ψηφισμένο νομοσχέδιο να προκηρύσσεται υποχρεωτικά εφόσον τούτο ζητηθεί από έναν αριθμό βουλευτών (π.χ. τα 2/5 του συνόλου) ή ψηφοφόρων (π.χ. 500.000), όπως συμβαίνει σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη (Ιταλία, Δανία). Με την υπάρχουσα συνταγματική ρύθμιση ο θεσμός είναι καταδικασμένος σε πολιτική αφάνεια.

πηγή: Εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ», 17/10/2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

Τα όρια της κυβέρνησης

Ξενοφών Κοντιάδης, Καθηγητής Δημοσίου Δικαίου, Κοσμήτορας Σχολής Κοινωνικών Επιστημών Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Επιστ. Δ/ντης Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου

Η δημοκρατική νομιμοποίηση της κυβέρνησης τελεί τους τελευταίους μήνες υπό μόνιμη αμφισβήτηση. Ελάχιστες περιόδους στη νεότερη ελληνική ιστορία μια πολιτική εξουσία με τόσο συρρικνωμένη δημοφιλία κλήθηκε να διαπραγματευθεί και να λάβει τόσο σημαντικές αποφάσεις, με τόσο μακροπρόθεσμες οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες, όσο η κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου. Πρόκειται για αποφάσεις που είτε αξιολογούνται ως επιβεβλημένες είτε απορρίπτονται ως καταστροφικές, πάντως οι επιπτώσεις τους έχουν χρονικό ορίζοντα πολύ μακρύτερο από τη διάρκεια αυτής και της επόμενης βουλευτικής περιόδου. Δεν είναι εξάλλου αδιάφορο ότι οι αποφάσεις αυτές δεν θεμελιώνονται στο προεκλογικό πρόγραμμα του κυβερνώντος κόμματος.

Δύο χρόνια μετά τη θριαμβευτική εκλογική του επικράτηση, το ΠΑΣΟΚ συγκεντρώνει, σύμφωνα με έρευνες κοινής γνώμης, τη χαμηλότερη εκλογική επιρροή από τότε που πολιτογραφήθηκε, στα τέλη της δεκαετίας του '70, ως κόμμα εξουσίας. Υπουργοί και βουλευτές του βρίσκονται αντιμέτωποι με πρωτοφανείς επιθέσεις λεκτικής αλλά και υλικής βίας. Η δύναμη της Κοινοβουλευτικής του Ομάδας όχι μόνο έχει περιοριστεί στα 153 μέλη, μετά από διαδοχικές διαγραφές ή αποχωρήσεις, αλλά ιδίως δεν διαθέτει πλέον συνοχή και σθένος. Η επιβολή αυστηρής κομματικής πειθαρχίας, σε βαθμό ώστε έμπειροι βουλευτές να δημοσιοποιούν την άσκηση ασφυκτικής πίεσης προκειμένου να στηρίξουν τις κυβερνητικές αποφάσεις, αποτελεί το μόνιμο μέσο διασφάλισης της κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας. Αμελητέο δεν είναι ούτε το γεγονός ότι ΜΜΕ προσκείμενα στην Κεντροαριστερά, επίμονα θέτουν ζήτημα δημοκρατικής νομιμοποίησης της κυβέρνησης και απροκάλυπτα τάσσονται υπέρ της άμεσης διεξαγωγής εκλογών.

Η αποσάθρωση της εμπιστοσύνης της κοινωνίας προς την κυβέρνηση αποτυπώνεται όμως και στην αδυναμία της να εφαρμόσει αποτελεσματικά την πολιτική της. Η Δημόσια Διοίκηση υπολειτουργεί και μοιάζει πλήρως αποκομμένη από την πολιτική ηγεσία, η νομοθεσία παραμένει κενό γράμμα, οι καταλήψεις υπουργείων και κρατικών υπηρεσιών συνιστούν ένα φαινόμενο που τείνει να λάβει επικίνδυνες διαστάσεις, οι κοινωνικές διαμαρτυρίες διογκώνονται. Υπό αυτές τις συνθήκες, εύλογα πυκνώνουν οι προτροπές κορυφαίων κυβερνητικών στελεχών προς τον πρωθυπουργό για τη διενέργεια πρόωγων εκλογών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

Σήμερα στην Ελλάδα δεν δοκιμάζεται μόνο η αντοχή της κοινωνίας απέναντι στην εσωτερική οικονομική υποτίμηση, αλλά και της δημοκρατίας μπροστά στην αποξένωση του κυβερνώντος κόμματος από τους ψηφοφόρους του. Στα κοινοβουλευτικά συστήματα η νομιμοποίηση της κυβέρνησης αντλείται μέσω της περιοδικής διεξαγωγής γενικών εκλογών και της έκφρασης εμπιστοσύνης της Βουλής προς αυτήν. Αυτή η εμπιστοσύνη προς την κυβέρνηση Παπανδρέου δεν έχει αρθεί. Ωστόσο, σύμφωνα με τις σύγχρονες θεωρίες περί «διαρκούς δημοκρατίας», που θέτουν ως συμπληρωματικά κριτήρια δημοκρατικής νομιμοποίησης τις δημοσκοπήσεις, τα ΜΜΕ, τον δικαστικό έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων και τις κοινωνικές διαμαρτυρίες, η κυβέρνηση θα όφειλε ίσως να παραιτηθεί. Ακόμη και αν οι έκτακτες συνθήκες που αντιμετωπίζει η χώρα δεν επιτρέπουν την άμεση προσφυγή στις κάλπες, η κυβέρνηση οφείλει να θέσει ένα σαφές χρονοδιάγραμμα κυβερνητικής δράσης, η ολοκλήρωση του οποίου να συμπίπτει με την προκήρυξη εκλογών μέσα στους επόμενους μήνες.

πηγή: Εφημερίδα «ΕΘΝΟΣ», 1/11/2011

Μονιμότητα και εφεδρεία

Χαράλαμπος Ανθόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Φέτος συμπληρώνονται εκατό χρόνια από τη συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων, που θεσπίσθηκε για πρώτη φορά με το άρθρο 100 παρ. 2 του Συντάγματος του 1911 και στη συνέχεια αναγνωρίσθηκε από όλα τα μεταγενέστερα ελληνικά Συντάγματα. Η συνταγματική αυτή διασφάλιση αποβλέπει πρωτίστως στην προστασία των δημοσίων υπαλλήλων από αυθαίρετες απολύσεις με πολιτικο-κομματικά κριτήρια και βρίσκει την ιστορική αλλά και τη σύγχρονη ratio της στην ανάγκη συγκράτησης της ενδιάθετης κλίσης των κυβερνητικών κομμάτων στην Ελλάδα για "κατάληψη" της δημόσιας διοίκησης, με μοναδικό σκοπό τη διατήρηση και την επέκταση της δύναμής τους.

Κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο, η κομματοκρατική αυτή πρακτική έφθασε στο απόγειό της, χωρίς απολύσεις "αντιφρονούντων" δημοσίων υπαλλήλων, αλλά με αθρόους διορισμούς στο Δημόσιο, σε ΝΠΔΔ και ΝΠΙΔ του δημόσιου τομέα, "συμβασιούχων" ορισμένου ή αορίστου χρόνου και με αλληπάλληλες "τακτοποιήσεις" τους, πολλές φορές σε βαθμό δυσανάλογο με τις πραγματικές υπηρεσιακές ανάγκες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Άρθρα

- «Η κατάληψη της Wall Street και το Σύνταγμα», Jack Balkin
- «Δημοψήφισμα, μια ατυχής πρωτοβουλία», Νίκος Αλιβιζάτος
- «Η διενέργεια του δημοψηφίσματος», Κώστας Χρυσόγονος
- «Τα όρια της κυβέρνησης», Ξενοφών Κοντιάδης
- «Μονιμότητα και εφεδρεία», Χαράλαμπος Ανθόπουλος

Είχε έγκαιρα επισημανθεί ότι αυτή η στρεβλή ικανοποίηση του κοινωνικού δικαιώματος των πολιτών για εργασία, με τη χρησιμοποίηση του Δημοσίου ως "κοινωνικού αμορτισέρ" και τη σπάταλη διαχείριση των δημοσίων οικονομικών, θα οδηγούσε αργά ή γρήγορα στην αποδυνάμωση της αρχής της μονιμότητας των δημοσίων υπαλλήλων, την οποία κατοχυρώνει μεν το άρθρο 103 παρ. 4 του ισχύοντος Συντάγματος, υπό τον όρο όμως, που υπήρχε ήδη και στο άρθρο 100 παρ. 2 του Συντάγματος του 1911, ότι οι δημόσιοι υπάλληλοι είναι μόνιμοι εφόσον υφίστανται οι κατεχόμενες απ' αυτούς οργανικές θέσεις.

Κατά μια άποψη, το άρθρο 155 παρ. 4 του Υπαλληλικού Κώδικα, το οποίο παρέχει δικαίωμα μετάταξης στον υπάλληλο που απολύεται λόγω κατάργησης της θέσης του, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της ελληνικής νομικής παράδοσης στο θέμα αυτό ή ενδεχομένως και νομοθετική επιβεβαίωση ενός συνταγματικού εθίμου. Ωστόσο, το δικαίωμα μετάταξης του απολυόμενου δημοσίου υπαλλήλου κατά το άρθρο 155 παρ. 4 του Υπαλληλικού Κώδικα είναι απλώς ένα "νομοθετικό" δικαίωμα χωρίς συνταγματική κατοχύρωση. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια πως ο κοινός νομοθέτης μπορεί να χειρίζεται ελεύθερα τη δυνατότητα που του παρέχει το άρθρο 103 παρ. 4 Συντ. για κατάργηση οργανικών θέσεων.

Έτσι δεν είναι συνταγματικώς απροβλημάτιστη η πρόβλεψη της δεύτερης δράσης του προγράμματος εργασιακής εφεδρείας, κατά την οποία οι μόνιμοι δημόσιοι υπάλληλοι του Δημοσίου και των ΝΠΔΔ που έχουν δικαίωμα πλήρους σύνταξης την επόμενη διετία, απολύονται με κατάργηση της οργανικής τους θέσης και τίθενται σε προσυνταξιοδοτικό καθεστώς με δικαίωμα είσπραξης του 60% του μισθού τους, αφού στην περίπτωση αυτή η απόλυσή τους γίνεται με βάση το αντικειμενικό –αλλά όχι κατ' ανάγκην ορθολογικό– κριτήριο της ηλικίας τους, ενώ το ορθότερο από συνταγματική άποψη θα ήταν να κριθούν με βάση τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα τους. Σίγουρα η λύση που επέλεξε το υπουργείο Οικονομικών είναι σχετικά η λιγότερο αντικοινωνική, δύσκολα όμως μπορεί να δικαιολογηθεί με βάση το άρθρο 103 παρ. 4 Συντ.

πηγή: Εφημερίδα ΕΘΝΟΣ, 6/10/2011

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Το Κράτος σε κρίση: Διακινδυνεύσεις και απειλές», Δευτέρα 21 Νοεμβρίου 2011, ώρα 13:00, Στοά του Βιβλίου.

Προγράμματα

- Εθνικό σημείο επαφής του Δικτύου για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRANET) το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου
- Δικαιώματα των ατόμων με ψυχική αναπηρία

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Εκδηλώσεις

- Ημερίδα με θέμα «Το Κράτος σε κρίση: Διακινδυνεύσεις και απειλές», Δευτέρα 21 Νοεμβρίου 2011, ώρα 13:00, Στοά του Βιβλίου (Πεζμαζόγλου 5 και Σταδίου)

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου και το Ινστιτούτο Έρευνας Ρυθμιστικών Πολιτικών οργανώνουν εκδήλωση, επ' ευκαιρία της έκδοσης από τις εκδόσεις Ι. Σιδέρη των βιβλίων:

- «Το Μέλλον του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Συνταγματικές και Πολιτικές Διαστάσεις», Ξενοφών Κοντιάδης, Φίλιππος Σπυρόπουλος (επιστ. επιμέλεια)
- «Ρύθμιση, Απορρύθμιση, Μεταρρύθμιση: Μεταλλαγές του κανόνα δικαίου στην εποχή της παγκοσμιοποίησης», του Παναγιώτη Καρκατσούλη

Ομιλητές

Λούκα Κατσέλη, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, Βουλευτής, τ. Υπουργός

Αλέκος Παπαδόπουλος, τ. Υπουργός

Προκόπης Παυλόπουλος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Βουλευτής, τ. Υπουργός

Τη συζήτηση θα συντονίσει η δημοσιογράφος Δώρα Σαρρή.

Προγράμματα

- Εθνικό σημείο επαφής του Δικτύου για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRANET) το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου, σε συνεργασία με την Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Κέντρο Πληροφόρησης και Τεκμηρίωσης για το Ρατσισμό, την Οικολογία, την Ειρήνη και τη μη Βία «Αντιγόνη» και το Κέντρο Ερευνών Μειονοτικών Ομάδων, ανέλαβε να υποστηρίξει ως εθνικό σημείο επαφής το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για τα θεμελιώδη δικαιώματα (FRANET) του

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Νέες δραστηριότητες του Κέντρου Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ιδρύματος Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου

Προγράμματα

- Εθνικό σημείο επαφής του Δικτύου για τα Θεμελιώδη Δικαιώματα (FRANET) το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου
- Δικαιώματα των ατόμων με ψυχική αναπηρία

Ευρωπαϊκού Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (European Union Agency on Fundamental Rights -FRA).

Το εθνικό σημείο επαφής έχει την ευθύνη για τη συστηματική συγκέντρωση δεδομένων και την παρακολούθηση των νομοθετικών και πολιτικών εξελίξεων στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Πεδία εστίασης αποτελούν τα δικαιώματα των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο, η προστασία προσωπικών δεδομένων, τα δικαιώματα του παιδιού, η ισότητα και η καταπολέμηση των διακρίσεων, ο ρατσισμός, η συμμετοχή στη δημοκρατική λειτουργία της ΕΕ, η πρόσβαση στη δικαιοσύνη και η προστασία θυμάτων.

Η παρακολούθηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων πραγματοποιείται μέσω νομικών μελετών, ερευνών πεδίου, συνοπτικών ή αναλυτικών αναφορών επί συγκεκριμένων ζητημάτων, ενημερωτικών δελτίων κλπ. Τα ερευνητικά αυτά αποτελέσματα θα είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα του FRA (www.fra.europa.eu).

→ Δικαιώματα των ατόμων με ψυχική αναπηρία (Σεπτέμβριος 2011 – Μάρτιος 2012)

Στο πλαίσιο της συστηματικής ενασχόλησής του με θέματα που αφορούν τα δικαιώματα ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων, όπως τα άτομα με ψυχική αναπηρία, καθώς και τον πολύπαθο τομέα της ψυχικής υγείας στη χώρα μας, το Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Ίδρυμα Θεμιστοκλή και Δημήτρη Τσάτσου έχει αναλάβει την εκπόνηση μελέτης με τίτλο «Έρευνα για την ανάπτυξη του κινήματος αυτοσυνηγορίας σε άλλες χώρες».

Η μελέτη αφορά την καταγραφή, μέσω έρευνας γραφείου και εμπειρικής συμμετοχικής έρευνας, της ιστορικής εξέλιξης, του ρόλου και των δράσεων του κινήματος της αυτοσυνηγορίας των ατόμων με ψυχική αναπηρία στην Ευρώπη και διεθνώς, καθώς και τις δράσεις και υπηρεσίες που παρέχουν οι εξειδικευμένες οργανώσεις και φορείς. Απώτερο στόχο αποτελεί η ανάδειξη καλών πρακτικών και η συμβολή στη θεωρητική υποδομή για την ανάπτυξη του εγχώριου αυτοσυνηγορικού κινήματος.

Η έρευνα αποκτά ιδιαίτερη σημασία και χρησιμότητα ενόψει της επικείμενης κύρωσης από τη χώρα μας της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και της μετάβασης σε ένα σύστημα υποστηριζόμενης λήψης αποφάσεων.